

KLUB TVORIVOSTI (15)

Kolumbovo vajce po našom

S blížiacimi sa veľkonočnými sviatkami som si uvedomil, že mám zaujímavú tému súvisiacu s týmito sviatkami. Jedným z ich hlavných symbolov, ale aj symbolov jari, je vajíčko. V tomto pokračovaní našej rubriky sa dozviete niečo o netradičnej príprave vajíčok na ich ďalšie umelecké skrášlenie.

Iste ste už počuli o známom probléme – ako postaviť vajce na špičku tak, aby sa neprevrátilo. V súvislosti s takmer neriešiteľnými problémami sa zvykne hovoriť o **Kolumbovom vajci**. Ten vraj problém postavenia vajca na špičku vyriešil netradične – ťukol jeho špičkou o stôl, čím rozbil nielen spodnú časť škrupiny, ale aj bariéru tradičného prístupu k riešeniu problémov... a vajce ostalo stáť na špičke.

VEDELI BY STE VYFÚKNUŤ VAJCE JEDNOU DIERKOU?

Problém Kolumbovho vajca mi napadol, keď sa ma pred mnohými rokmi autor viacerých vynálezov **Ján Blatnický** opýtal, či by som dokázal vyfúknuť vajce jednou dierkou. Nedal mi veľa času na rozmyšľanie, lebo ihneď z tašky vyberal zariadenie, ktoré som dovtedy nikde nevidel, a listinu, ktorú som podľa titulného listu spoznal na prvý pohľad – autorské osvedčenie (teraz sú to patentové listiny).

Z rozprávania vynálezcu, ale aj z názornej ukážky som si zasa uvedomil, že neraz aj celé generácie ľudstva poznajú nejaký problém, no neriešia ho. Vlastne si ani neuvedomujú potrebu riešiť ho, či vôbec predpokladať úspešnosť jeho vyriešenia.

Keď som videl, ako viacerí ľudoví umelci, ktorí ozdobujú kraslice, musia primitívne vyprázdňovať ich obsah, začal som uvažovať o tom, či im nemožno nejako pomôcť, zaspomínal vynálezca.

Iste ste aj sami skúsili, že po tradičnom vyfúknutí pár vajíčok vás začnú bolieť líčne svaly. A škrupinka vajíčka nemusí byť vždy taká čistá, že by nemohlo dôjsť k infekcii. Niektorých citlivejších od príloženia vajíčka k ústam odradí aj predstava otvoru, z ktorého prišlo vajíčko na svetlo sveta ☺.

Do vyfúknutého obsahu sa tiež občas dostane aj nejaká tá škrupinka. Ak sa zamyslíte nad tým, že ľudoví umelci, ktorí vajíčka ozdobujú, musia vyfúknuť stovky vajíčok, možno vás rozbolia líčne svaly už pri tejto predstave. Veď iba vytvorenie (často spotvorenie) dierok na oboch koncoch je tak trochu umením. Naľukávanie vajíčka ihlou, klincom alebo hrotom nožníc je síce najčastejším, no nie najlepším postupom. Niekedy je dierka malá a vajíčko nemožno vyfúknuť, inokedy je taká

veľká, že sa ho neoplatí maľovať. Aj niektoré veľmi pekné vajíčka sú čiastočne znehodnotené veľkým a nepravidelným otvorom.

AKO NA TO

Do Veľkej noci ešte ostáva niekoľko týždňov, preto vám ponúkame návod na vyrobienie jednoduchého prípravku na vyfukovanie vajíčka jednou dierkou. Návod je voľne spracovaný podľa autorského osvedčenia ČSSR č. 188478, ktoré udelil Úrad pre vynálezy a objavy ČSSR Jánovi Blatnickému z Bratislavy ešte v roku 1981.

Jeho základom je pohár na zaváranie, pohár od detskej výživy alebo podobná nádobka s plechovým uzáverom. Veľkosť nádobky zvolte podľa toho, koľko vajíčok

budete vyfukovať a ako často chcete nádobku vyprázdňovať. Pre bežnú potrebu stačí už spomínaný pohár od detskej výživy. Po naplnení pohára obsahom vajíčok ho budete môcť uzavrieť neupraveným uzáverom a odložiť do chladničky na ďalšie využitie.

Okrem nádobky s vrchnákom budete ešte potrebovať aj ihlu do injekčnej striekačky, gumenú hadičku s gumeným balónikom a 2 až 3 cm bužírky.

Do uzáveru urobte dva otvory: jeden na vsunutie a upevnenie ohnutej ihly a druhý na uloženie vajíčka do *pracovnej* polohy. Umiestnenie otvorov nie je náročné na presnosť; dôležité je, aby otvorom pre ihlu prešla aj dolná časť náustku ihly a aby sa na väčší otvor mohlo postaviť vajíčko tak, aby bezpečne stálo a nemohlo prepadnúť dovnútra.

Vynálezca odporúča ihlu s vonkajším priemerom asi 1 mm. Kvôli bezpečnosti odporúčame ostrý hrot ihly odrezať alebo opilovať. Potom ju ohnite tak, aby jej koniec siahal približne do stredu otvoru pre vajce a vyčnieval asi 10 mm. Odporúčame ihlu ohnúť okolo nejakej pevnej rúrky s priemerom 15 až 30 mm. Otvor pre nasunutie ihly vyvrtajte vrtáčikom s priemerom dolnej časti náustku ihly, alebo ho prerazte ostrým klincom. Otvor na uloženie vajca môžete napríklad vyrezať lupienkovou pílkou a rezné hrany trochu ohnúť smerom dole do nádobky.

Hľadaj to, čo je neočakávané.

W. H. Beveridge

PREDMET VYNÁLEZU

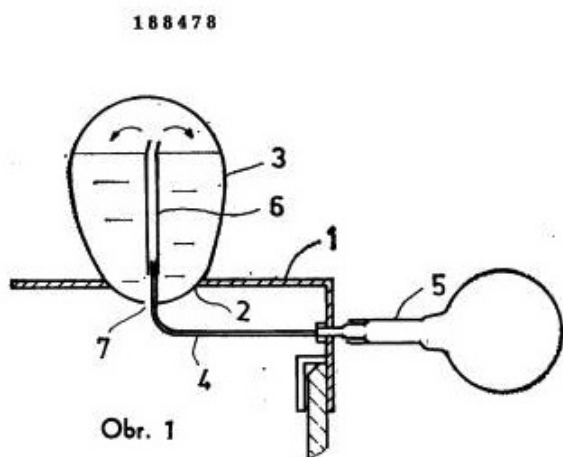
1. Spôsob vyprázdňovania vaječného obsahu zo škrupiny tlakom plyného média vyznačujúci sa tým, že do vaječnej škrupiny sa urobí jeden otvor, vajce sa uloží týmto otvorom smerom dolu, načo sa otvorom vsunie rúrka na privod tlakového média, opatrená hadičkou, a privádzaným tlakovým médiom sa vaječný obsah vytlačí.

2. Zariadenie na realizovanie spôsobu po-

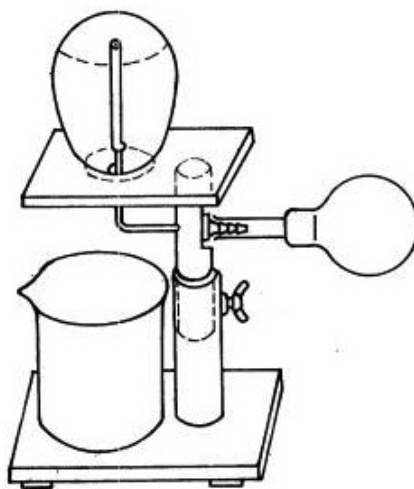
dľa bodu 1 vyznačujúce sa tým, že pozostáva z nosnej podložky (1) s otvorom (2) na osadenie vajca (3) a z výfukovej rúrky (4) prechádzajúcej otvorom (2) v nosnej podložke (1), ktorá rúrka (4) je jedným koncom zapojená na zdroj tlakového média (5) a druhým koncom s výfukovou hadičkou (6) zasunutá do otvoru (7) v škrupinovom obale vajca (3).

Pre lepšiu predstavu o formulovaní nárokov na ochranu prikladáme autentický PREDMET VYNÁLEZU z autorského osvedčenia ČSSR č. 188478. (poznámka: teraz by to boli PATENTOVÉ NÁROKY)

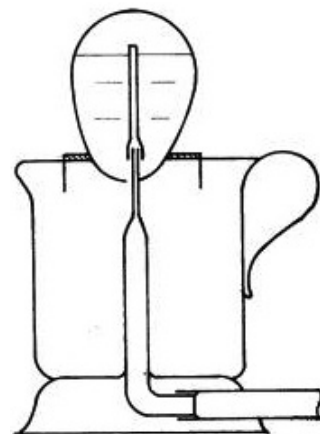
Na obrázkoch z autorského osvedčenia je niekoľko variantov tohto zariadenia podľa vynálezu Jána Blatnického.

Obr. 1

Obr. 2

Obr. 3

Potom v blízkom okolí otvoru na vsunutie ihly zbavte povrch ochranného náteru, napríklad pomocou brúsneho papiera. Ohnutú ihlu vsuňte týmto otvorom dovnútra tak, že na dolnej stene bude prečnievať dolná časť náustku ihly a druhý koniec ihly bude nasmerovaný do stredu otvoru na polozenie vajíčka tak, aby z neho vyčnieval asi 10 mm nad úroveň uzáveru. Dolnú časť náustku prispájajte k dolnej stene veka (ako sme už spomenuli okolie tohto otvoru nezabudnete už predtým zbaviť ochranného povlaku.) Tí, ktorí nemajú spájkačku, môžu dolnú časť náustku prilepiť dobrým netoxickým lepidlom na lepenie kovov.

Na vyčnievajúci koniec náustku ihly navlečte hadičku a na jej druhý koniec otvor gumeného balónika. Na vyčnievajúci horný koniec ihly nasuňte bužírku alebo tvrdšiu hadičku. Horný koniec bužírky alebo hadičky odporúčame šikmo zrezať, aby lepšie vnikal do obsahu vajíčka.

Ak ste všetko dodržali tak, ako sme vám odporúčali, môžete začať. Vlastne ešte nie – nemáte dierku vo vajíčku. Vynálezca Ján Blatnický riešil problém komplexne, o čom svedčí aj jeho ďalšia rada: **Nepichajte do škrupiny ihlou, klincom alebo nožnicami.** Urobte si jednoduchý bodca, ktorý vám umožní robiť presné dierky bez akýchkoľvek prasklín.

Na výrobu bodca je najlepšie použiť tyčku z nehrdzavejúcej ocele s priemerom okolo 3 mm a dĺžkou asi 110 mm. Jeden jeho koniec z bezpečnostných dôvodov zbavte hrán alebo ešte lepšie, opracujte ho (napr. pilníkom) do zaguľatého tvaru. Taktiež je možné navliecť naň kúsok hadičky alebo bužírky. Druhý – pracovný koniec – treba zabrusiť do špicata. Je dobre, ak tento zašpicatený koniec nebudete brúsiť do hladka. Je výhodné, ak na ňom ostanú pozdĺžne ryhy. Na ochranu ostria (aj prstov) pri uskladnení môžete tiež použiť kúsok hadičky. Práca s bodcom je jednoduchá. Škrupinu vajca napichnete

bodcom, ktorý potom medzi palcom a ukazovákom pootáčate a dierku zväčšujete až na priemer bodca. Po troche cviku dokážete robiť dierky, ktoré budú také pravidelné, že nebudú pôsobiť vôbec rušivo ani keby ste ich neprekryli krycím materiálom (papier, vosk, lepidlo miešané s kriedou a pod.)

VYNÁLEZ FUNGUJE

Vynálezca mi ukázal aj niekoľko kraslíc, ktoré vyrobil nalepovaním slamených segmentov. Prekvapilo ma (ale aj účastníkov výstav v zahraničí), že som na nich nenašiel žiadnu dierku. Po chvíli som na to prišiel. Prídete na to aj vy?

Keď sa vrátíme k nášmu žartovnému porovnaniu s Kolumbovým vajcom, môžeme bez problémov postaviť na špičku aj naše vajce s dierkou, ktorú sme vyvrtali pomocou opísaného bodca. Bude stáť ešte istejšie ako Kolumbovo.

Núka sa opačná otázka – vedel by Kolumbus vyprázdniť vajce jednou dierkou? Asi to nevedel ani on, ani nikto iný pred naším vynálezcom Jánom Blatnickým; veď autorské osvedčenie (teraz patent) sa udeľuje za vynález iba vtedy, keď je celosvetovo nový (a spĺňa aj ďalšie podmienky).

Zariadenie podľa vynálezu, ktoré skonštruoval vynálezca Ján Blatnický.

Ing. Štefan Holakovský
Patentová a známková kancelária GENIUM®
Kresby z Autorského osvedčenia ČSSR č. 188478
Foto autor

Stereofotoaparáty

V predošlom pokračovaní našej rubriky sme sa dozvedeli čo-to o najstarších stereoprehliadačkách. Dnes si povieme niečo o stereofotoaparátoch.

Už prví priekopníci fotografovania, ktorí poznali princípy stereozobrazovania, prišli na to, že stereofotografie možno nasnímať aj jedným fotoaparátom. Stačilo urobiť jednu snímku, posunúť fotoaparát o vzdialenosť očí (približne 6,5 cm) doprava alebo doľava a urobiť snímku pre druhé oko. To sa, samozrejme, dalo iba pri fotografovaní statických objektov.

Prvý stereofotoaparát s dvoma objektívmi pravdepodobne skonštruoval anglický optik, vyná-

GALLUS

Stereo-Mikroma

lezca, člen Kráľovskej astronomickej spoločnosti John Benjamin Dancer (1812 – 1887) v roku 1852 (podľa iných prameňov až v roku 1865). Koncom 19. storočia sa predávali už desiatky stereofotoaparátov v drevených skrinkách. V mojej zbierke zatiaľ nemám nijaký exemplár z tých najstarších. Cenný je však aj celokovo-

vý stereofotoaparát GALLUS z roku 1922.

Stereo-Mikroma, druhý prístroj z mojej zbierky, vyrobený vo vtedajšom Československu, bol na svoju dobu výnimočný miniatúrny fotoaparát (predávať sa začal v roku 1960). Stereo-Mikromou sa robili dvojice pozitívnych snímok na čiernobiely alebo farebný 16 mm film. Na jedno na-

bitie (90 cm filmu) bolo možné urobiť 16 až 18 dvojíc snímok. Tento fotoaparát má dva rovnaké objektívy, pričom jeden je zaostrý pevné na vzdialenosť 5 m a druhý na vzdialenosť 12 m. Tým sa pri prezeraní obrázkov zvyšoval dojem hĺbky ostrosti.

Štefan Holakovský
Foto autor

OPÝTALI SME SA JAZYKOVEDCOV...

... na utvorenie, význam a používanie prídavného mena *časozberný*

Dostali sme otázku, aký je správny preklad anglického výrazu *time lapse* (angl. *time* „čas“, *lapse* „časový úsek, časový interval; zdržanie, prestávka“) do slovenčiny, ktorý sa často píše so spojovníkom v podobe *time-lapse*, lebo slovo *časozberný*, s ktorým sa spytujúci v tejto súvislosti stretáva, nenašiel v onlineovom slovníku. Spytujúcemu sa išlo o to, ako pomenovať filmy, ktoré sú nakrútené spojením snímok, ktoré vznikli v rozptýlení určitého dohodnutého času.

Zložené prídavné meno *časozberný* sa neuvádza ani v našich základných jazykových príručkách zachytávajúcích slovnú zásobu slovenčiny, ako sú Pravidlá slovenského pravopisu (4. vyd. z roku 2013), Krátky slovník slovenského jazyka (4. vyd. z roku 2003) či Slovník súčasného slovenského jazyka (1. zv. písme-

ná A – G z roku 2006). Zložené prídavné meno *časozberný* je relatívne nový lexikálny prostriedok potrebný na vyjadrenie významu „zachytávajúci, snímajúci priebeh udalosti v istých časových intervaloch“. Je utvorené z podstatného mena čas a z prídavného mena *zberný* s významom „týkajúci sa zberu, zbierania, zhromažďovania niečoho“, spojenej spájajúcou morférou (hláskou) o. Na internetových stránkach sme našli takúto výpoveď vysvetľujúcu, čo je to *časozberné fotografovanie*: *Časozberné fotografovanie je filmová technika, pri ktorej je počet zachytených filmových snímok za sekundu oveľa nižší než ten, ktorý bude následne použitý na prehrávanie zachytenej sekvencie*. Okrem spojenia *časozberné fotografovanie* sme na internete našli aj tieto ďalšie slovné spo-

jenia s prídavným menom *časozberný*: *časozberný monitoring aktívnych svahových deformácií, časozberný režim, časozberná metóda nakrúcania dokumentov, časozberná technológia, časozberné snímanie; časozberný dokument, časozberný záznam, časozberné video; časozberná kamera, časozberná spúšť*.

V jazykovej praxi sa niekedy môžeme stretnúť s písaním zloženého prídavného mena *časozberný* aj so spojovníkom, teda s podobou *časozberný*, ktorá je ovplyvnená písaním anglického výrazu *time-lapse*, no v slovenčine písanie prídavného mena *časozberný* so spojovníkom nemá opodstatnenie, lebo tu nejde o priradovací vzťah medzi jednotlivými zložkami zloženého prídavného mena, ale o určovací vzťah.

Stručne na záver: Na vyjadrenie významu „zachytávajúci, snímajúci priebeh udalosti v istých časových intervaloch“ je vyhovujúce zložené prídavné meno *časozberný*, a to aj v slovnom spojení *časozberný film*, preto netreba zaň hľadať inú náhradu.

PaedDr. Matej Považaj, CSc.